

С. Кривонос,

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БАНДИТИЗМ

Постановка проблеми. При здійсненні кримінально-правової характеристики будь-якого злочину важливим питанням, що необхідно дослідити, є розгляд питання соціальної обумовленості підстав криміналізації чи декриміналізації цього суспільно небезпечного діяння.

Під час криміналізації нових суспільно небезпечних діянь слід з'ясувати, яких саме додаткових ресурсів й у якому обсязі потребуватиме втілення в життя нової кримінально-правової заборони. Водночас для визначення соціальної обумовленості наявної норми це не має принципового значення. За умови відсутності процесуальних ресурсів не можна казати про таку обставину соціальної обумовленості як можливість боротьби із суспільно небезпечним діянням за допомогою кримінально-правових засобів. Взаємозалежність наведених обставин убачається такою: спочатку слід визначитися з тим, можливо чи неможливо боротися з діянням за допомогою кримінально-правових засобів? І лише потім з'ясувати, чи є на таку боротьбу ресурси? У разі негативної відповіді на перше поставлене питання, актуальність відповіді на друге втрачається. При цьому перша названа обставина передбачає можливість доказування діяння, а друга – орієнтує на наявність певного державного апарату, установ, фахівців, відповідних норм кримінального процесуального законодавства. Для охоронних кримінально-правових норм наявність ресурсів щодо здійснення кримінального пере-

слідування має обов'язкове значення, для заохочувальних норм та норм-дефініцій наявність ресурсів для їх реалізації окремого значення не має, а для регулятивних норм – відіграє факультативне значення [1, с. 137-138].

Метою статті є встановлення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за бандитизм.

Виклад основного тексту. Крім того, межі втручання кримінального закону визначаються необхідністю охорони від злочинних посягань найбільш важливих особистих, суспільних та державних інтересів. Водночас при цьому неможна допускати утисків прав, свобод і законних інтересів громадян. Також є важливим, щоб кримінально-правове втручання держави та її органів з охорони правопорядку не перешкоджало розвитку суспільних відносин [2, с. 13].

Вищенаведені положення повною мірою стосуються і такого діяння як бандитизм, тому слід розглянути питання стосовно його соціальної обумовленості, як злочину, передбаченого ст.257 КК України, тобто відповідності цієї кримінально-правової норми підставам та принципам криміналізації. У такому разі можна більш повно та чітко визначити недоліки та переваги розгляданої кримінально-правової норми.

Для початку визначимся, що слід розуміти під поняттям «криміналізація», оскільки чітке теоретичне та законодавче поняття даної категорії у вітчизняному кримінальному праві відсутнє.

Так, М.І. Загородніков під криміналізацією розумів визнання певних діянь злочинами [3, с. 48]. Схожа за змістом думка М.І. Хавронюка, який під криміналізацією розуміє законодавче визнання тих чи інших діянь злочинними, встановлення за них кримінальної відповідальності [4, с. 158]. Проте ці визначення не враховують, що криміналізація – це процес діяльності певного суб'єкта, яким, на думку В.Ф. Баранівського, є Верховна Рада України, коли вона приймає кримінальний закон, що містить конкретні ознаки складу злочину [5, с. 102].

Тому більш точними, на нашу думку, є визначення криміналізації як певного процесу. Так, О. Попович визначає криміналізацію як системоутворюючу категорію, що охоплює собою як процес, так і результат виявлення суспільно небезпечних форм людської поведінки та закріплення їх у кримінальному законі як злочинів [6, с. 209].

Більше того, Д.О. Балобанова визначила криміналізацію не тільки як процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, але й визнання допустимості, можливості й доцільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних [7, с. 11]. Схоже визначення дає і П.Л. Фріс визначаючи криміналізацію як процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів [8, с. 20]. Останні два визначення розгляданого поняття видаються нам такими, що найбільш повно та точно його характеризують. Отже вищезазначений процес, який має назву криміналізація, дозволяє з'ясувати чи є соціально обумовленим існування певної кримінально-правової заборони. Проте в такому разі постає питання стосовно визначення чинників та обставин, що визначають криміналізацію діяння.

Як правильно зазначає О.О. Пашенко: «Для вирішення питання про те, чи є та чи інша кримінально-правова норма соціально обумовленою (тобто, чи відповідає вона суспільним потребам), в науці запропоновано виділяти величезну кількість відповідних обставин. Правники, що присвятили свої дослідження вказаній проблематиці, пропонували різні переліки названих обставин та неоднаково іменували їх, використовуючи терміни «умови», «передумови» «критерії», «підстави», «фактори», «чинники» тощо» [9]. Слід додати, що всі ці поняття прийнято вживати поряд з терміном «криміналізація». Крім того, вчені виділяють таку категорію як принципи криміналізації [10 с. 70; 11, с. 208]. О.О. Савченко, дослідивши розглядане питання робить висновок, що найбільш вживаними у теорії встановлення кримінально-правової заборони є поняття «підстави криміналізації» та «принципи криміналізації» [12, с. 148].

Тому ми згодні з В.Ю. Коломійцем, що встановивши відповідність певного діяння підставам і принципам криміналізації можна вести мову про наявну (або відсутню) соціальну обумовленість норм КК, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення вказаних діянь [13, с. 79]. Тобто, якщо ми з'ясуємо, що ст. 257 КК України у сьогоденних реаліях відповідає таким підставам і принципам, то можна буде з усією впевненістю говорити, що існування даної кримінально-правової норми є соціально обумовленим та виправданим.

До підстав кримінально-правової заборони відносяться: 1) суспільна небезпека – не можливо встановити універсальний критерій, за яким можна було б визначити достатній для криміналізації ступінь суспільної небезпеки. Під час обговорення кожної кримінально-правової новели необхідно вирішувати питання про наявність такої в конкретному виді діянь. Суспільною небезпекою охоплюється наявність достатньо серйозної матеріальної або

Для аналізу наведеної підстави слід розглянути поширеність бандитизму на території України за останні п'ять років.

Відповідно до звітів «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» зареєстровано таку кількість злочинів, передбачених ст.257 КК України: у 2014 р. – 12, у 2015 р. – 17, у 2016 р. – 18, у 2017 р. – 30 та у 2018 р. – 22 факти. При цьому повідомлень про підозру вручено: у 2014 р. – 6, у 2015 р. – 14 особам, у 2016 р. – 15 особам, у 2017 р. – 22 особам, у 2018 р. – 20 особам [19].

А за даними судової статистики за вчинення злочину, передбаченого ст.257 КК України обвинувальний вирок суду винесено: у 2015 р. щодо 1 особи, у 2016 р. – 3 осіб, у 2017 р. не засуджено жодної особи, у 2018 р. – 5 осіб [20].

Аналіз вищенаведених даних свідчить, що кількість розглянутих злочинів хоча і залишається на досить невисокому рівні, проте демонструє незначну тенденцію до збільшення. Невелика ж кількість засуджених, швидше за все, сигналізує про складність доведення винуватості злочинців та недосконалість розгляданої кримінально-правової норми.

Отже бандитизм відповідає такій підставі криміналізації як динаміка суспільно небезпечних діянь і у наш час. Що стосується питання, яким чином причини та умови вчинення розгляданого злочину впливають на криміналізацію, то, на нашу думку, це має бути предметом окремого кримінологічного дослідження, що не входить до об'єкту нашої роботи.

Висновки. Отже, бандитизм потребує впливу на винних осіб лише за допомогою найбільш суворих заходів юридичного впливу – кримінальних покарань, які може нам надати лише кримінальне право, а не адміністративне чи цивільне. При чому серед усіх видів покарань лише позбавлення волі є єдиною можливою санкцією за

вчинення злочину, передбаченого ст.257 КК України, враховуючи його високий ступінь суспільної небезпеки. Отже, відповідність даної підстави для криміналізації бандитизму є очевидною.

Держава не просто повинна, а зобов'язана забезпечувати на більш ніж достатньому рівні потреби правоохоронних органів у матеріальних ресурсах, щоб вони могли ефективно здійснювати не тільки протидію, але й запобігання розгляданому негативному явищу. Так позитивним слід вважати створення для системної боротьби з організованими формами злочинності та злочинними співтовариствами у складі Національної поліції України Департаменту стратегічних розслідувань. Крім того, це стосується і забезпечення процедури притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, призначення їм справедливого вироку та виконання (відбування) покарання за розглядаємих злочинів. У цьому контексті слід відмітити, що на сучасному етапі розвитку вітчизняні правоохоронні органи мають необхідну матеріальну базу для виконання цих завдань, проте рівень достатності її забезпечення може бути предметом окремого дослідження. Хоча у цілому можна підсумувати, що бандитизм відповідає розглядаємі підставі криміналізації.

Єдиний можливий негативний наслідок криміналізації цього діяння – неправильне, суб'єктивне застосування норми кримінального закону лише спонукає до пошуку шляхів удосконалення диспозиції ст.257 КК України, а тому не може переважити позитивні моменти. Тому відповідність криміналізації бандитизму розглядаємі підставі не викликає сумнівів.

На нашу думку ці підстави тісно пов'язані між собою, при чому історичні традиції тут відіграють одну з визначальних ролей. У вітчизняному, як і у будь-якому цивілізованому суспільстві так історично склалося, що групові напади озброєних злочинних

угруповань є особливо неприйнятними проявами злочинної поведінки. Отже, суспільство схвально ставиться до їх криміналізації, що підтверджується соціологічними даними. Так, згідно з проведеним нами анкетуванням, на питання «Чи потрібно залишити у кримінальному законодавстві відповідальність за бандитизм?» позитивно відповіли 86%, негативно – 8% і не визначились – 6%. Тобто слід констатувати, що криміналізація бандитизму відповідає і даній групі підстав.

Підсумовуючи розгляд підстав криміналізації, слід зазначити, що криміналізація бандитизму у наш час не суперечить жодній з них, а тому є необхідною і цілком виправданою.

У статті встановлено соціальну обумовленість кримінальної відповідальності за бандитизм. Зокрема: доведено, що бандитизм потребує впливу на винних осіб лише за допомогою найбільш суворих заходів юридичного впливу – кримінальних покарань, які може нам надати лише кримінальне право, а не адміністративне чи цивільне. При чому серед усіх видів покарань лише позбавлення волі є єдиною можливою санкцією за вчинення злочину, передбаченого ст. 257 КК України, враховуючи його високий ступінь суспільної небезпеки.

Держава не просто повинна, а зобов'язана забезпечувати на більш ніж достатньому рівні потреби правоохоронних органів у матеріальних ресурсах, щоб вони могли ефективно здійснювати не тільки протидію, але й запобігання розгляданому негативному явищу. Так позитивним слід вважати створення для системної боротьби з організованими формами злочинності та злочинними співтовариствами у складі Національної поліції України Департаменту стратегічних розслідувань. Крім того, це стосується і забезпечення процедури притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, призначен-

ня їм справедливого вироку та виконання (відбування) покарання за розгляданій злочин. У цьому контексті слід відмітити, що на сучасному етапі розвитку вітчизняні правоохоронні органи мають необхідну матеріальну базу для виконання цих завдань, проте рівень достатності її забезпечення може бути предметом окремого дослідження. Хоча у цілому можна підсумувати, що бандитизм відповідає розгляданій підставі криміналізації.

У вітчизняному, як і у будь-якому цивілізованому суспільстві так історично склалося, що групові напади озброєних злочинних угруповань є особливо неприйнятними проявами злочинної поведінки. Отже, суспільство схвально ставиться до їх криміналізації, що підтверджується соціологічними даними. Криміналізація бандитизму у наш час не суперечить жодній з підстав, а тому є необхідною і цілком виправданою.

Ключові слова: злочин, покарання, громадська безпека, бандитизм, підстави криміналізації, інтереси суспільства.

Kryvonos S. SOCIAL CONDITION OF CRIMINAL LIABILITY FOR BANDITRY.

The article establishes the social conditionality of criminal responsibility for banditry. In particular, it has been proven that banditry needs to influence perpetrators only through the most severe measures of legal influence - criminal penalties, which can only be given to us by criminal law, not by administrative or civil law. Of all punishments, only imprisonment is the only possible sanction for committing the crime under Art. 257 of the Criminal Code of Ukraine, given its high degree of public danger.

The state should not simply, but is obliged to provide, at more than a sufficient level, the needs of law enforcement agencies for material resources so that they can effectively not only counteract but also prevent

the negative phenomenon in question. So positive should be considered the creation of a systematic fight against organized crime and criminal communities within the National Police of Ukraine Department of Strategic Investigation. In addition, this includes ensuring that the perpetrators are prosecuted, sentenced to a fair sentence, and executed (served) the sentence for the crime in question. In this context, it should be noted that at the present stage of development, domestic law enforcement agencies have the necessary material base to perform these tasks, but the level of adequacy of its provision may be the subject of separate research. Although on the whole it can be concluded that banditry corresponds to the considered basis of criminalization.

In the domestic, as well as in any civilized society, it has historically happened that group attacks by armed criminal groups are particularly unacceptable manifestations of criminal behavior. Consequently, society commends them for their criminalization, which is confirmed by sociological data. The criminalization of banditry in our time does not contradict any of the grounds, and is therefore necessary and fully justified.

Key words: crime, punishment, public safety, banditry, grounds for criminalization, public interest.

Література

1. Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : БЕК, 1999. 590 с.
2. Энциклопедия уголовного права. Санкт-Петербург: Изд. проф. Малинина: СПб ГКА, 2011. Т. 16. Преступления против конституционных прав и свобод человека и гражданина. 954 с.
3. Пащенко О.О. Наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування як обставина соціальної обумовленості кримінально-правових норм. Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ. 2016. № 2. С. 129–140.
4. Загородников Н.И. Советская уголовная политика и деятельность органов внутренних дел: [учебное пособие]. М.: МВШМ МВД СССР, 1979. 100 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. 5-те вид., перероб. та доп. К.: Аміка, 2009. С. 158.
4. Баранівський В.Ф. Проблема криміналізації та декриміналізації діянь, що посягають на навколишнє природне середовище. Юридична наука. 2015. №7. С.99-108.
5. Попович О. Принципи криміналізації: поняття, зміст та дотримання (на прикладі ст. 110-2 КК України). Підприємництво, господарство і право. 2018. №4. С. 209-214. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/4/36.pdf>
6. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Одеса, 2007. 18 с.
7. Фріс П.Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. Вісник Асоціації кримінального права України. 2014. №1 (2). С.19-28.
8. Пащенко О.О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: проблеми міждисциплінарних зв'язків. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7069/1/Pashenko_150.pdf
9. Беляев Н.А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации: монография. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1986. 176 с.
10. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. М.: Наука, 1982. 304 с.
11. Савченко О.О. Щодо соціальної обумовленості встановлення кримінально-правової заборони. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право». 2016. Випуск 24. С. 147-152.
12. Коломієць В.Ю. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2019. 237 с.
13. Лащук Є.В. Про підстави встановлення кримінальної відповідальності за суспільно-небезпечне діяння. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності:

- матеріали між нар. наук.- практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р.; редкол.: В.Я. Тацій, В.І. Борисов та ін. 2013. С. 206–210.
14. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. К.: Атіка, 2005. 332 с.
15. Лацук Є.В. Про підстави встановлення кримінальної відповідальності за суспільно-небезпечне діяння. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали між нар. наук.- практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р.; редкол.: В.Я. Тацій, В.І. Борисов та ін. 2013. С. 206–210.
16. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Одеса, 2007. 18 с.
17. Радіонов І.І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 210 с.
18. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113654&libid=100820&c=edit&_c=fo#
19. Бедриківський В.В. Криминологічна характеристика та заходи запобігання бандитизму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 22 с.
20. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113654&libid=100820&c=edit&_c=fo#
21. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113654&libid=100820&c=edit&_c=fo#
22. Статистичні звіти «Про кількість осіб засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання» за 2015 - 2019 р.р., підготовлені Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.